

ΠΡΟΜΟΙΚΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ (Κ.Β.)

Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ

ΥΠΟ

Κ. Σ. Εαυθαπούλου.

Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐξ ἀπασῶν τῶν ἀνθρωπίνων τεχνῶν συνεργάζονται τοσοῦτοι, ὅσοι εἰς τὴν τῆς ἀνατροφῆς· διότι πατήρ καὶ μήτηρ, καὶ τροφός, καὶ παιδαγωγός, καὶ προστάται, καὶ διδάσκαλοι, καὶ καθηγηταί, καὶ διδασκάλισαι καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι προωρίσθησαν νὰ ἐνεργώσιν εἰς τὴν ἀνατροφήν ἄλλων, οἱ μὲν ἐκ θεοῦ ἐπιφορτισμένοι τοῦτο, οἱ δὲ κατ' ἐλευθέραν αὐτῶν ἐκλογὴν. Ὅταν δὲ ἐκτὸς τούτου ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι καὶ ἕκαστος ἀνθρώπος τοῦτο ἔχει δι' ὅλου τοῦ βίου ΧΡΕΟΣ τὸ ἑαυτὸν ἀνατρέφειν, τότε φαίνεται καθαρά, ὅτι ἡ τέχνη τοῦ ἀνατρέφειν ἔπρεπε γενικῶς παρὰ πάντων νὰ ἐξασκῆται. Ὅθεν καὶ πᾶσα περὶ αὐτῆς ὁδηγία ἔπρεπε πάντας νὰ ἐνδιαφέρῃ· ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω· διότι οἱ πολλοὶ τῶν προωρισμένων νὰ ἐπενεργῶσι παιδαγωγικῶς ἐπὶ ἄλλους ἐτοίμους πιστεύουσιν ἑαυτοὺς ἱκανοὺς εἰς τὸ ἔργον. Ἀλλὰ καίτοι εἶνε ὁμολογούμενον, ὅτι ἡ πρὸς τοὺς ἀνατρεφόμενους ἐγκάρδιος ἀγάπη, ἡ γενικὴ μόρφωσις, πολλὰκις οἱ ἀγαθοὶ καιροὶ, φυσικὰ πλεονεκτήματα ἐνίοτε, ὁ βίος αὐτὸς ἐν πολλαῖς διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοῦ διδασκαλίας, ὅτι ἕκαστον τούτων εἰμὴ ἀναπληροῖ τὴν ἑλλειψιν τῆς γνώσεως περὶ τὸ ἔργον τῆς ἀνατροφῆς, τοῦλάχιστον ἦττον ἐπαισθητὴν καθιστᾷ αὐτὴν· ἡ σπουδὴ ὅμως εἰς τὸ ἀποκτᾶν τοιαύτην γνῶσιν εἶνε ἀληθῶς εὐγενὴς καὶ καλὴ· διότι ἡ ἐργασία πρὸς ἣν ἀναφέρεται ἡ γνῶσις αὕτη εἶνε ἡ εὐγενεστέρα καὶ καλλιτέρα πασῶν τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων ἐργασιῶν· ἐπειδὴ πᾶσα ἐργασία εἶνε τοσοῦτω τιμιότερα, ὥσθ τιμιότερον τὸ περὶ ὃ καταγίνεται· εἰς τί δὲ ὑψηλότερον ἄλλο δύναται ἀνθρωπίνῃ ἐνέργεια νὰ σπουδάζῃ, παρὰ περὶ τὸν ἀνθρώπον αὐτὸν, ὃν ὁ θεὸς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοίωσιν δημιουργήσας προώρισε μέτοχον τῶν ὑψίστων τῆς χρί-

ριτος αὐτοῦ δωρεῶν καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ κύριον πάσης τῆς περὶ αὐτὸν ὁρατῆς φύσεως; ἐπὶ ποίους δὲ τῶν ἀνθρώπων ἐπενεργεῖ ὁ ἀνατροφεὺς; οὐχὶ ἐπ' ἐκείνους, περὶ ὧν ὁ Κύριος ἡμῶν εἶπεν, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουνσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς, καὶ ὅτι ἐὰν μὴ στραφῶμεν καὶ γεγώμεθα ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσεέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; (*) Ἀλλ' ἔτι πάσα ἐργασία τοσοῦτω ὑψηλοτέρα εἶνε, ὥσθ ἀπώτερα τὸ τέρμα αὐτῆς ἐκτείνεται· ὁ δὲ τῆς ἀνατροφῆς σκοπὸς κείται πολὺ πέραν τοῦ παρόντος, καὶ εἰσδύει μέχρι τῆς αἰωνιότητος· διότι αὕτη δὲν σπουδάζει μόνον καταστῆσαι τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν διὰ τὴν ἐπὶ γῆς κλήσιν καὶ τὸν ἐνταῦθα προσωρισμὸν του, ἀλλὰ καὶ ἐπιτήδειον εἰς τῆς ἀφθάρτου μακαριότητος τὴν ἀπόλαυσιν. Ἐπειτα δὲ ὁ ἀνατρέφων εἴτε ἑαυτὸν εἴτε ἄλλον συνεργάζεται μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὃς ἀνατρέπει καὶ παιδαγωγεῖ πάντας ἡμᾶς διὰ παντός τοῦ βίου ἐν τε εὐτυχίαις καὶ ἐν δυστυχίαις· πόσον λοιπὸν ὕψιστον ἔργον τὸ ἔχον συνεργάτην αὐτὸν τὸν Θεόν!

Ἀλλὰ δὲν χρειάζονται βέβαια πλείοτεροι λόγοι πρὸς σύστασιν καὶ παραστάσιν τῆς τοῦ ἔργου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνατροφῆς σπουδαιότητος. Ὅθεν περιττὸν κρίνοντας πλέον τὸ καταδειῖναι τὴν ὠφέλειαν τὴν ἐκ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως περὶ τῶν καθ' ἕκαστα τῆς ἀνατροφῆς, χρώομεν ἤδη εἰς τὸ πρᾶγμα αὐτό.

Καὶ πρῶτον μὲν ἀπορεῖται τὸ τί ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος· τοῦτο δὲ εἶνε ὄντως δεινὸν ἐρώτημα, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς φαίνεται πολὺ ἀπλούστατον· διότι εἰς ἀπάντησιν νομίζει τις, ὅτι ἔχει εἰπεῖν τί ἡμεῖς αὐτοὶ εἴμεθα καὶ ὁποίους ἡμᾶς αὐτοὺς αἰσθανόμεθα· ἀλλὰ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν ἡμετέραν ἀτέλειαν καὶ τὸν πνευματικὸν τῆς παρούσης ἡμῶν καταστάσεως περιορισμὸν, ὅτι δὲν εἶνε τοσοῦτον εὐκόλος ἡ ὁρθὴ πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἐκείνην ἀπάντησιν.

Ὅθεν ἴδωμεν τὰς τῶν σοφῶν γνώμας περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐννοίας· ἀλλ' ὑπάρχουσι τινες ἰδέαι, ὧν ἡ διὰ λέξεων ἐκφρασίς εἶνε μὲν χρήσιμος, δὲν εἶνε δὲ ἀναγκαιῶς ἀπαιτούμενη πρὸς σαφὴ τοῦ πράγματος νόησιν· καὶ τοιαῦται εἶνε ἅπασαι αἱ ἰδέαι, ὅσαι ἐμφύτως ἐν ἡμῖν ζῶσαι ὑπάρχουσιν ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς γλώσσης· τοιαύτη δὲ εἶνε καὶ ἡ ἐννοία ἀνθρώπου· ἀλλὰ ταύτης παραιτούμενοι ὀφείλομεν διευκρινίζειν ἀπάσας τὰς δυνάμεις καὶ ἱκανότητας, τὰς παρατηρουμένας εἰς τὸν ἄνθρωπον· διαιροῦνται δὲ αὗται εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς σωματικὰς, εἰς ψυχικὰς, εἰς πνευματικὰς. (*)

(*) Ματθ. 10'. 14. 1Η'. 10. 3.

(*) Ἴδε καὶ Παυλ. π. Θεσσαλ. Α'. 5, 23· αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσας ὑμᾶς ὅλο τε λεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἁμειπτος ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖη. Παρβ. πρ. Κορινθ. Α'. 15, 48.

Καὶ σωματικὰς μὲν δυνάμεις ἐννοούμεν τὰς τοῦ σώματος αὐτοῦ, τὰς δοθείσας μετὰ τοῦ σώματος καὶ ἐν τῷ σώματι. Τὸ δὲ σῶμα, ἐκ γῆς πλάσθην καὶ διὰ γῆινων στοιχείων τρεφόμενον καὶ αὐξανόμενον καὶ κραταιούμενον, ἀπέρχεται πάλιν εἰς γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη διὸ τὴν τε ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τὴν τροφήν καὶ αὐξήσιν ὥσπερ καὶ τὸ τέλος κοινὰ μὲν ἔχει μετὰ τῶν σωματῶν ἄλλων γῆινων ὄντων, διαφέρει δὲ πάντων κατὰ τινὰς ιδιότητας δι' ὧν εὐκόλως ὁ ἀνώτερος αὐτοῦ προορισμὸς καταδεικνύεται· καὶ ἐνταῦθα ὄντος τοῦ λόγου περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τοῦ ὁποίου ἡ παρατήρησις κυρίως εἰς ἱατρὸν ἀνήκει, ἴδωμεν τί λέγει ἱατρὸς ἐπίσημος ὁ Σιουδέρτης (Schubert) περὶ τούτου. «Καὶ ἐν τῇ μορφῇ ἤδη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀντανανκλάται καλλονὴ τις καὶ μεγαλειότης ἡρεμος, ὥστε καὶ τὸ ζῶον αὐτὸ δὲν φαίνεται πρὸς αὐτὴν ἀναίσθητον· ἐπειδὴ καὶ λέων πεινῶν φρίσσεται τοῦ βραδυπόρου ἀνθρώπου, καὶ τὸ ἀχθοφόρον ζῶον εἰς τὸ πῆδημα προλαμβάνει αὐτόν, καὶ ἐπὶ ἀκατοικήτου νήσου τῆς ἐρήμου τὰ πτηνὰ περικυκλοῦσιν ἐκ περιεργείας τὸ μῆκετι ὁραθὲν θαῦμα τῆς μορφῆς ταύτης· πάντα δὲ ταῦτα πολὺ ἐμφαίνουσι καὶ πολλὰς εἶνε ἄξια προσοχῆς.»

«Θαυμάστον ἐφάνη ἔτι τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἀναλογία τῆς τε περιφέρειας καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ἡμετέρου πλανήτου πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν μεσαίαν τοῦ ἀνθρώπου ταχύτητα· κατ' αὐτὴν τὸ σύνθετος τοῦ ἀνθρώπου βᾶδισμα ἔχει ἀξιοθαύμαστον τινὰ σχέσιν πρὸς τὸν δρόμον τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον· διότι ἄνθρωπος μεσαίου ἀναστήματος βαδίζων διέρχεται ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τοσοῦτον τῆς περιφέρειας τῆς γῆς μέρος, ὅσον ὁ ἥλιος καταμετρεῖ φαινομένης ἐπὶ τῆς τροχίᾳς του, εἰς 24 ὥρας δηλαδὴ 24 λεύγας, καὶ εἰς ἐν-αὐτὸν τὴν πᾶσαν τοῦ ἡμετέρου πλανήτου περιφέρειαν, ὅτε καὶ οὗτος ἀποπε-ρατόνει τὸν δρόμον τῆς τροχίᾳς του.»

«Ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τῶν με-λῶν αὐτοῦ μαρτυρεῖ περὶ τῆς ὀρθῆς στάσεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ βαδίσματος. Τοῦτου δὲ κυριωτέρα αἰτία φαίνεται ἡ τοῦ ἡμετέρου σώματος ἀνάπτυξις πρὸς ἀμφοτέρω τὰ μέρη κατ' ἰσορροπίαν πρὸς τὴν κατὰ μῆκος ἀνάπτυξιν· τοῦτου δ' ἕνεκα μάλιστα λαμβάνει καὶ ἡ κεφαλὴ κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ αὐτῆς μέρη θέσιν καὶ μορφήν καλὴν, ὁποῖαν τὸ κρανίον τῶν ζῶων στερεῖται· διότι εἰς ταῦτα, ἐπειδὴ τὸ κρανίον ἀναπτύσσεται μᾶλλον κατὰ τὸ μῆκος, προεξέχει τὸ κάτω τῆς κεφαλῆς μετὰ τοῦ στόματος μέρος τοῦ ἄνω μέρους, τοῦ περιέχοντος τὸν ἐγκέφαλον, ἐνῷ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅλον τὸ κάτω μέρος τοῦ προσώπου, αἱ λεπτοφυέστεραι σιαγόνες μετὰ τοῦ στόματος ὑποχωροῦσι καὶ ὑποκύπτουσιν εἰς τε τὸ εὐρὺ ἀμφοτέρωθεν καμπυλούμενον μέτωπον καὶ εἰς τὸ ἄνω ἡμισυ τοῦ προσώπου μετὰ τῶν ζωηρῶν ὀφθαλμῶν, τὸ δὲ λεπτὸν στόμα μετὰ τῶν ἀπαλῶν γενύων καὶ τῶν συμμετρῶς ἐμπεφυ-

κότων ἐδόντων δὲν εἶνε προωρισμένα ὀφθαλμοφανῶς ὥσπερ τὸ τῶν ζώων σῶμα πρὸς τὸ κατατίλλειν τὸ χόρτον ἢ πρὸς τὸ κρατεῖν καὶ διασχίζειν ζωντανήν τινα λείαν, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸ δέχεσθαι τὴν ὑπὸ τῆς χειρὸς ἤδη παρασκευασθεῖσαν καὶ προσφερομένην τροφήν, ἔχον ἐκτὸς τούτου ἀριδιῶς καὶ τὸν ὑψηλότερον προωρισμὸν τοῦ χρησιμεύειν εἰς τὴν γλῶσσαν».

«Μετὰ τοῦ στόματος συγχρόνως ὑπηρετοῦσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ὅσαι αἱ μῦς τοῦ εὐκινήτου προσώπου καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἰς τὸ λέγειν πρὸ πάντων δὲ ἡ γλῶσσα καὶ τὰ φωνητικὰ ὄργανα. Μεταξὺ δὲ τῶν τεσσάρων τῆς καρφαλῆς αἰσθητηρίων, ἡ γλῶσσα εὐρίσκεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι τελειότερον ἀνεπτυγμένη ἢ ἡ τῶν ζώων, ἀν καὶ συνήθως ὡς κατωτέρα θεωρεῖται καὶ ἐκὼν κατὰ τὴν ὀξύτητα τῶν αἰσθήσεων πολλὰ ζῶα ἀμιλλῶνται μὲ ἡμᾶς καὶ ἐν τισὶν ὑπερέχουσι τὴν φύσιν ἡμῶν, τὰ τῆς γεύσεως ὄργανα πάντων ἐξέχουσι καὶ τοῦτο διότι ταῦτα καὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἡ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶνε προωρισμένα μόνον εἰς τὸ δέχεσθαι σωματικὴν τροφήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐκφέρειν πνευματικὴν τροφήν, τὰς λέξεις τοῦ λόγου· τούτου ἕνεκα συνέρχονται εἰς ταύτην τοῦ σώματος τὴν περιοχὴν ὥσει περὶ τινα ἐστὶν ἅπασαι αἱ τῶν μυῶνων ἰκανότητες καὶ τελειότητες, ὅσαι ἐν ταῖς ζωαῖς ποτὲ μὲν ἐδῶ, ποτὲ δὲ ἐκεῖ ἀναφαίνονται· καὶ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ταχύτητα τῶν τοῦ λέγειν μυῶνων ὑπερβάλλει τὴν ταχύτητα τοῦ ὥσπερ βέλος πετωμένου πτηνοῦ· κατὰ δὲ τὴν καρτερίαν καὶ ἰσχὺν, παρατηρουμένης ἡμῶς τῆς σχέσεως τοῦ τῶν μυῶνων μεγέθους, ὑπερτερεῖ τὰ μέλη τοῦ πρέχοντος ἵππου καὶ τοῦ ἰσχυροῦ λέοντος.»

«Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κοινοῦ τῆς γλώσσης καὶ τῆς γνώσεως ὀργάνου, φαίνεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἰδιαίτεραν ὑπεροχὴν ἔχουσα ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τῆς γενικῆς ἀφῆς αἰσθητηρίου· διότι ἡ ἐπιδερμὶς αὐτοῦ τὸ πλεῖστον εἶνε ἀπηλλαγμένη τῆς παρὰ τοῖς ζώοις σκέπης· καὶ τὰ ἀπαλά τῶν νεύρων ἄκρα τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ δὲν καλύπτονται διὰ λεπίδων εἴτε πτερῶν εἴτε τριχῶν ἀπὸ τῆς ἀμοιβαίας ἀντενεργείας, ἐκφερούσης τε καὶ εἰσδεχομένης παρὰ τῆς περιστοιχούσης φύσεως· εἰς τὴν ἑλλειψιν δὲ ταύτην φυσικοῦ τῆς ἐπιδερμίδος καλύμματος ἀποδίδεται πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ πλεόν ἢ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου παρὰ τ' ἄλλα ζῶα εἰς τὸ ζῆν καὶ εὐδοκιμεῖν ἐν διαφόροις κλίμασι καὶ ὕψει διαφοροῖς.»

«Ἡ δὲ χεὶρ μετὰ τῶν δακτύλων εἶναι τὸ ὄργανον εἰς ὃ συγκεντροῦται μάλιστα ἢ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι σαφῆς τῶν ἐκτὸς πραγμάτων αἰσθησῶν καὶ δι' αὐτῆς ἐκ πάντων τῶν τοῦ κόρμου μελῶν δύναται πῶς ἡ ψυχὴ, ἢ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡσυχώτερα καὶ ἐλαφρώτερα ἢ ἐν ἄλλῳ οἰωδῆποτε ζῶῳ συννημένη μετὰ τοῦ σώματος, ἐξέρχεσθαι καὶ κατὰ τινα αὐτῆς ιδιότητα ὡς πλαστικὴ δύναμις ἐμφανίζεσθαι διὰ τῆς χειρὸς ὁ ἄνθρωπος ἐμφανίζει εἰς τὰ

τῆς πλαστικῆς ἔργα τὴν τοῦ ἐν αὐτῷ ἐνεργοῦντος πνεύματος συγγένειαν μετὰ τοῦ πνεύματος δι' οὗ τὰ ὁρώμενα ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ λαμπρότητι ἐδημιουργήσαν· διὰ τῆς χειρὸς κατασκευάζει ἐαυτῷ ὁ ἄνθρωπος παράδεισον (πρόσκαιρον βέβαια) ἐν τῷ μέσῳ τῆς νεκρωμένης ἐρήμου, καὶ μεταδίδει εἰς τὰ χρώματα καὶ τοὺς ὄγκους τῆς γῆς τοῦλάχιστον τὴν σωματικὴν τοῦ ζώου μορφήν ἣ καὶ αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν σεμνότητα, εἰς ἣν, ἂν ὄχι ζῶσαν πνοήν, τοῦλάχιστον ἐμπνέει τὴν ἄφωνον τῶν σχημάτων καὶ νευμάτων γλῶσσαν· ἔστωσαν δὲ ταῦτα καὶ μικρὰ τῆς ἀρχικῆς κυριαρχίας τοῦ σκιά, ἀναγνωρίζουσιν ὅμως πάντα τὰ ζῶντα καὶ πάντα τῆς γῆς τὰ στοιχεῖα τὴν δύναμιν αὐτῆς διὰ τῆς τεχνικῆς αὐτῆς χειρὸς ἐνεργούσης ψυχῆς.»

Τοσαῦτα μὲν ὁ Σιουδέρτης· ἐγὼ δὲ ἐν τούτοις προσθέσω· δηλαδὴ εἰς ἐν πρᾶγμα φαίνεται κατὰ πρῶτον ὁ τοῦ ἀνθρώπινου σώματος ὁργανισμὸς πολὺ κατώτερος τοῦ τῶν ζῴων· ὅτι ἐνῷ τὸ ζῶον εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησιν κινεῖται ἤδη μεθ' ἱκανῆς ἐλευθερίας καὶ αὐθυπαρξίας, ὀλίγας δὲ μόνον ἐβδόμαδας πολλάκις δὲ καὶ ὀλιγώτερον ἀκόμη χρόνον ἔχει χρεῖαν τῆς τῶν γεννητῶρων θεραπείας, καὶ ἐπαρκεῖ εἰς τὰς τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἀνάγκας, ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἐναντίας γεννᾶται τοσοῦτον ἄπορος καὶ ἀνίκανος, ὥστε ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔχει ἀπόλυτον τῶν γονέων χρεῖαν· καὶ ἔχει μὲν λόγον τινα ἡ παιδικὴ αὕτη τοῦ ἀνθρώπου ἡλικία πρὸς τὸ λοιπὸν τοῦ βίου αὐτοῦ μῆκος, ὅν ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὰ πλεῖστα ζῶα βιοῖ, φαίνεται ὅμως κατὰ πρῶτον ἑλλειψίς πάντοτε τὸ ἄπορον τοῦτο τοῦ νεογενήτου ὡς πρὸς τὴν θαυμαστὴν καὶ ταχεῖαν τῆς τῶν κατωτέρων ὄντων ζωῆς ἀνάπτυξιν· ἀλλὰ προσεκτικώτερον θεωροῦντες τὸ πρᾶγμα, ἀναγνωρίζομεν ἐν τούτῳ κυρίως τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ἐπειδὴ διὰ τὴν ἄπορον τοῦ παιδὸς κατάστασιν διεγείρεται μάλιστα εἰς τὴν τῶν γονέων καρδίαν ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ τέκνον· διότι οὐχὶ μόνον ἐνταῦθα ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα πολλάκις τοῦτο φαίνεται χαρακτὴρ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, τὸ ἀγαπᾶν ὅσα μετὰ κόπου ἀποκτᾶ καὶ μετὰ πόνων καὶ φροντίδος ἐπιτυχάνει· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ παῖς κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἡλικίας τοῦ ἔτη μᾶλλον ὑπὸ τῆς μητρὸς ἢ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀγαπᾶται, διότι κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα μάλιστα εἰς τὴν φροντίδα αὐτῆς εἶνε ὅλως ἀνατεθειμένος, ἐντεῦθεν καὶ ἀσθενικὰ παιδιὰ ὡς πολλοὺς κόπους καὶ φροντίδας προξενοῦντα ἀγαπῶνται μᾶλλον τῶν ὑγιῶν. Οὕτω λοιπὸν ὁ Θεὸς, ἵνα ἐπανεέλθωμεν ὑπενώρμηθῃμεν, διώρισεν ἔπως ὁ νεογέννητος ἄνθρωπος μετὰ πολλοὺς μόχθους καὶ φροντίδας τῶν γονέων αὐτοῦ φθάσῃ εἰς αὐθυπαρξίαν καὶ αὐτάρκη ἡλικίαν· διότι οὕτω συνδέεται μεταξὺ ἀμφοτέρων ὁ τῆς ἀγάπης δεσμός, ὅστις εἶνε ἀναγκαῖος εἰς τὸ ἐπενεργεῖν τοὺς γονεῖς παιδαγωγικῶς ἐπ' αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τὸ σῶμα μετὰ πάντων τῶν προτερημάτων αὐτοῦ ἤθελεν εἰσθαι

νεκρόν, ἂν δὲν ὑπῆρχε καὶ ἐνήργει τι ἐν αὐτῷ, ἀόρατόν μὲν τοῖς σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς, ἄλλως δὲ ἐν πάσιν ἱκανῶς ἀντιληπτόν· τοῦτο δὲ ἐνομάζεται ψυχὴ· ἡ δὲ ὑπαρξίς καὶ οὐσία αὐτῆς γνωρίζεται ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς αἰ-
τινες συγκαταλαμβάνονται εἰς τὴν τῆς γνώσεως, τοῦ αἰσθήματος, τῆς θελή-
σεως, κατὰ δὲ τὰς ἐνεργούσας δυνάμεις εἰς τὴν δύναμιν τοῦ γιγνώσκειν,
τοῦ αἰσθάνεσθαι, τοῦ θέλειν.

Ἡ τοῦ γιγνώσκειν δύναμις ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον ὡς ἡ τὰ αἰσθητή-
ρια ζωογονοῦσα, ὥστε δι' αὐτῶν εἰσδεχόμεθα τρόπον τινὰ ἐν ἑαυτοῖς τὸν
περικυκλοῦντα ἡμᾶς κόσμον· διότι ὀρώμεν μὲν τὸ φῶς, τὸ τὴν ἡμέραν φω-
τίζον, τὸν εὐαστρον οὐρανόν, τὴν περὶ ἡμᾶς κυλλομένην τῆς φύσεως, ἀκούο-
μεν τὰς ποικίλους φωνὰς εἰσδουούσας εἰς τὸ οὖς ἡμῶν, διακρίνομεν τὰς δια-
φόρους ἐφ' ἡμᾶς ἐντυπώσεις τῆς περιστοιχούσης ἀτμοσφαίρας ἐν ταῖς δια-
φόροις αὐτῆς καταστάσεσι, πάντα ταῦτα διὰ τῶν σωματικῶν αἰσθητηρίων
ἀντιλαμβανόμεθα· ἀλλὰ τὰ αἰσθητήρια ταῦτα, ὁ ὀφθαλμὸς, τὸ οὖς, ὅλον
ἡμῶν τὸ σῶμα, εἰσὶν ἀπλῶς ὄργανα, αὐτὸ δὲ τὸ ἀντιλαμβανόμενον τῶν
πραγμάτων εἶνε ἡ ψυχὴ· διὸ τὸν τρόπον τοῦτον καθ' ὃν ἐν τοῦτοις ἡ
ψυχὴ ἐμφανίζεται καλοῦμεν ἀντίληψιν.

Ἀλλ' ἂν αἱ ἀντιλήψεις αὗται ἀκαριαίως γενόμεναι παρήρχοντο ταχέως
πάλιν, ὥσπερ τινὲς εἰκόνες σκιᾶς ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἢ ὡς τὰ χρώματα τοῦ οὐ-
ρανίου τόξου, ἐκλείψαντος τοῦ ἡλίου, τὸ κέρδος ἡμῶν ἐκ τῆς ἀντιληπτικῆς
δυνάμεως ὅα ἦτον ἀπλῶς ταχὺ, διαρρέουσά τις ἀπόλαυσις ποικίλη· ἀλλ'
ἡ ψυχὴ ἔχει καὶ τὴν δύναμιν τοῦ κατέχειν τὰς διὰ τῆς ἀντιλήψεως προσ-
φερομένας ἐντυπώσεις καὶ διατηρεῖν αὐτὰς σταθερῶς· ταύτης δὲ τῆς ζωῆς
αὐτῆς τὴν ἐμφάνισιν καλοῦμεν μνήμην· ἀνάμνησιν δὲ, καθ' ὅσον ἔσωθεν
ἄγοντες ἐνώπιον ἡμῶν τὴν ἐσωτερικὴν ιδιοκτησίαν καὶ ὡς παρούσαν ἡμῖν
ποιοῦντες, λαμβάνομεν αὐτῆς συνείδησιν. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ἔτι ἔχει ἡ
ψυχὴ τὴν ἱκανότητα τοῦ συνάπτειν αὐταρέσκως πρὸς ἀλλήλας τὰς ἐντυ-
πώσεις καὶ διαφορὰς εἰκόνας, τὰς ἤδη ἀποκτηθείσας διὰ τῆς ἀντιληπτικῆς
δυνάμεως καὶ συνδέειν αὐτὰς κατ' ἄλλην, ἀλληλουχίαν καὶ σύνδεσιν παρὰ
καθ' ἣν παρέλαβεν αὐτὰς ἀρχικῶς ἔξωθεν, καὶ παράγειν οὕτως εἰκόνας καὶ
συνδάντα καὶ σχήματα, ἅτινα οὐδέποτε παρεστάθησαν αὐτῇ ἔξωθεν· τὴν
δὲ ποιούτην τῆς ψυχῆς δύναμιν καλοῦμεν φαντασίαν.

Ὅθεν βλέπομεν ὡς γνωστικὴν δύναμιν τὴν ψυχὴν ἐμφανιζομένην κατὰ
τριπλὴν ἐνέργειαν δεκτικὴν καὶ συντηρητικὴν καὶ παραγωγικὴν.

Κατ' ἄλλην ὅψιν γνωρίζεται ἡ ιδιόρρυθμος τῆς ψυχῆς ζωὴ ἐν τῷ αἰσθά-
νεσθαι· διότι διὰ τοῦ αἰσθάνεσθαι διακρίνονται αἱ διὰ τῆς ἀντιλήψεως προ-
σενεχθεῖσαι ἐντυπώσεις εἰς εὐαρέστους καὶ δυσαρέστους, ἢ σαφέστερον εἰς
ἐντυπώσεις εὐαρέστησιν διεγυρεύσας καὶ ἀντιλήψεις δυσαρέστησιν διεγει-

ρούσας· επεκτείνεται δὲ ἡ διάκρισις αὐτὴ εἰς πάσας τὰς ἀντιλήψεις οἷουδὴ ποτὲ αἰσθητηρίου· διότι χρώματα μὲν τινα, εἴτε αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἴτε μετ' ἄλλων ἡνωμένα, ἐμποιοῦσιν εὐάρεστον ἐντύπωσιν ἐφ' ἡμᾶς, ἄλλα δὲ πάλιν τοῦναντίον· ὡσαύτως εἰς τινα μὲν σχήματα εὐαρεστοῦμεθα, εἰς ἄλλα δὲ πάλιν λυπούμεθα· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον διακρίνομεν φωνὰς εὐαρέστους προσερχομένας ἡμῖν καὶ φωνὰς καθαρὰν δυσαρέσκειαν διεγείρουσας· τὴν αὐτὴν δὲ διάκρισιν κάμνομεν καὶ εἰς τὰς τῆς ὀσφρῆσεως καὶ γεύσεως καὶ ἀφῆς ἐντυπώσεις· καὶ κάμνομεν τὴν διάκρισιν ταύτην ἐκ τινος φυσικῆς ἀνάγκης πάντῃ ἀκουσίως, ὥστε καλῶς ἐννοοῦμεν, ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο κινεῖται τι ἐν ἡμῖν, ὕπερ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀρχικὴ τις ζωτικὴ τῆς ψυχῆς ἐνέργεια.

Τρίτον δὲ πάλιν ἀναγνωρίζεται ἡ ψυχὴ ἐν τῷ θέλει· διότι προσκτηθεῖσθαι ἡμῖν διὰ τῆς ἀντιληπτικῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς ἐντυπώσεώς τινος καὶ ἅμα διακριθέντος τοῦ εὐαρέστου ἢ δυσαρέστου αὐτῆς διὰ τοῦ αἰσθηματικοῦ, κινούμεθα ἤδη ἔσωθεν ἢ πρὸς ζήτησιν ἢ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀντιληφθέντος καὶ ἐλθέομεν ἑαυτοὺς ἢ ἐλκυομένους ἢ ἀπωθουμένους ἀπ' αὐτοῦ· ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς κινήσεως ὀρίζεται ὅλως τὸ πράττειν ἡμῶν· διότι καὶ τὸ στρέφειν πού τὸν ὀφθαλμὸν, καὶ τὸ ἐκτείνειν εἰς τι τὴν χεῖρα καὶ εὐθύνειν ποι τὸν πόδα, τὰ πάντα προσδιορίζει ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ζωῆς· διὸ καὶ ὀφθαλμοφανῶς γνωρίζεται ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ἡμῶν ἐμφανίσει ἡ ἀκαριαία τῆς ζωῆς κινήσις.

Ἄλλ' ἡ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τούτου ψυχικὴ τοῦ ἀνθρώπου ζωὴ τρέφεται τε καὶ ὀρίζεται ὅλως χαμόθεν ἐκ τῆς ὕλικῆς φύσεως καὶ τοῦ τῶν αἰσθήσεων κόσμου· κατὰ τοσοῦτον δὲ καὶ τὰ ζῶα ἔχουσι κοινὴν τὴν ψυχικὴν αὐτῶν ζωὴν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου· διότι καὶ τὰ ζῶα ἀντιλαμβάνονται τῶν πραγμάτων τοῦ ἔξω κόσμου καὶ διακρίνουσιν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων· καὶ ὁ μὲν σκύλος γνωρίζει τὸν κύριόν του, καὶ ὁ λέων τὸν φύλακα αὐτοῦ, καὶ τὸ πτηνὸν τὴν φωλεάν του, ὥστε ἔχουσι καὶ μνήμην· διότι ὁ πελαργὸς, ἡ χελιδὼν μετὰ τινὰς μῆνας ἐπανακάμπτουσιν εἰς τὰς ἀρχαίας τῶν φωλεάς, καὶ τὸ ἀγρίμι εἰς τοὺς συνήθεις τοῦ μυχοῦς· οὐχ ἥττον δὲ ἔχουσι τὰ ζῶα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνακαλεῖν πάλιν τὰς προτέρας ἐντυπώσεις· διότι ὁ ἵππος φέρεται εἰς ὑπακοὴν διὰ λέξεως, καὶ ὁ σκύλος διὰ νεύματος. Ἄλλ' εἶνε χρεῖα παραδειγμάτων ἔτι, ἵνα ἀποδείξωμεν ὅτι καὶ αἶσθημα καὶ θέλησιν ἔχει ἡ τοῦ ζώου ψυχὴ· Ἐὰν λοιπὸν ἐδῶ ἐπαύομεν λέγοντες περὶ τῶν οὐσιωδῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φαινομένων, ἠθέλομεν βέβαια ἰσοβαθμίσει αὐτὴν μετὰ τῆς τοῦ ζώου· ἀλλὰ δὲν συγχωρεῖται νὰ παύσωμεν ἐνταῦθα· διότι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκτὸς τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς καὶ ἄλλη τρίτη δύναμις οὐσιώδης ἀναγνωρίζεται, τὸ πνεῦμα.

Τί δε ἐστὶ τοῦτο τὸ πνεῦμα; εἶνε ἡ πνοή τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἡ ἰσχύς δι' ἣν καὶ μόνον ἄνθρωπος γίνεται, ὃ ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ· εἶνε ἡ σφραγὶς τῆς θείας αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ ἡ μαρτυρία τῆς πάντα τὰ ὁρώμενα πολλῶ ὑπερεχούσης αὐτοῦ ἀξίας· καὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐντεθὲν τῷ χοϊκῷ σώματι καὶ ἐμφυσηθὲν ἐν τῇ καὶ τοῖς ζώοις κοινῇ ψυχῇ, ἐξευγενίζει πολλὰ ἀμφοτέρω, καὶ καθιστᾷ αὐτὰ ἱκανὰ εἰς τοιαύτας ἐνεργείας, ὁποίαις τὰ ζῶα στεροῦνται καὶ αἰωνίως θά στερῶνται· καὶ ὁ μὲν ὀφθαλμὸς γίνεται τὸ κάτοπτρον συγκινήσεως ὑψηλοτέρας τῆς τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἡ γλῶσσα κινεῖται εἰς ἐκπλήρωσιν ἀνωτέρας ἐνεργείας παρὰ τὴν τῶν φαγίτων διάκρισιν, καὶ ἡ χεὶρ δὲν ἀκολουθεῖ πλέον ὁρμὴν τινα μόνον τῶν αἰσθήσεων, οὐδὲ λαμβάνει μόνον, ἀλλὰ γίνεται ἱκανὴ καὶ εἰς τὸ δίδειν καὶ εἰς τὸ δημιουργεῖν· αἱ δὲ τῆς ψυχῆς δυνάμεις τε καὶ ἐνέργειαι πλείστον ὅσον ὑφίστανται καὶ ἀλλοιοῦνται ἤδη, ἐπιπνεόντος αὐταῖς τοῦ πνεύματος, τῆς ἀνωτέρας ταύτης δυνάμεως· διότι ἤδη, πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἱκανότητα τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ γινώσκειν, προστίθεται ἡ ἀνωτέρα ἱκανότης τοῦ ἑαυτὸν γινώσκειν· καὶ ἡ ψυχὴ, διότι κατοικεῖ ἐν αὐτῇ τὸ πνεῦμα, δύναται ἐν ἰσχύϊ τοῦ πνεύματος αὐτὴ περὶ ἑαυτῆς διανοεῖσθαι καὶ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς καταστάσεων συνειδῆσιν ἔχειν καὶ τὰς διαφορὰς αὐτὰς καταστάσεις κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον θεωρεῖν, καθ' ὃν δύναται καθ' ἑαυτὴν τὸν ἔξω κόσμον εἰσδέχεσθαι· ὥσαύτως δύναται ἔχειν καὶ μνήμην τῶν ψυχικῶν τούτων καταστάσεων καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς τούτων συνειδήσεως καὶ διατηρήσεως δύναται κατ' ἀρέσκειαν πάλιν ἀναπολεῖν αὐτὰς ἑαυτῇ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον μεταμορφοῦται καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς ψυχικῆς ζωῆς, ἡ κλησθεῖσα αἴσθημα· διότι ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ πνεύματος πεπληρωμένῃ ψυχῇ ὑπάρχουσι καὶ κινοῦνται ὅχι μόνον ἔξωθεν διεγερόμενα καὶ ὀριζόμενα αἰσθήματα τοῦ εὐαρέστου καὶ δυσαρέστου, ἀλλ' ἀφυπνοῦνται τὰ αἰσθήματα τῆς ἀγάπης, τῆς ἀθυμίας, τῆς συμπαθείας, τῆς εὐσεβείας, τῆς εὐλαβείας, τῆς ἐμπιστοσύνης, ὥσπερ καὶ τὰ τοῦ μίσους, τῆς ἀγανακτήσεως, τῆς ἐκδικήσεως, τῆς ὀργῆς, τῆς μικροψυχίας, τῆς δευλίας, τῆς ὑπερηφανίας, τοῦ φθόνου. Τελευταῖον δὲ ἡ τῆς ψυχικῆς ζωῆς ἐμφάνισις, ἡ καλουμένη θέλησις, δὲν προσδιορίζεται πανταχοῦ μόνον διὰ τῆς τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεως καὶ τῆς τοῦ εὐαρέστου καὶ δυσαρέστου· ἀλλ' ἐκ τοῦ πνεύματος γεννᾶται ἤδη ἐν τῇ ψυχῇ ἡ διάκρισις μεταξὺ ἠθικῶς καλοῦ καὶ ἠθικῶς κακοῦ καὶ συγχρόνως ἡ δύναμις τοῦ ἐκλέγειν θάτερον ἐλευθέρως καὶ αὐτονόμως, καὶ θέλειν δὲ καὶ ἐπιδιώκειν αὐτὸ πολλάκις, ἐνῶ συνόδεύεται ὑπὸ δυσαρέστου τινὸς αἰσθήματος.

Οὗτω λοιπὸν ἀπείρως πεπλουτισμένη ἀναδεικνύεται ἢτε σωματικὴ καὶ ἡ

ψυχική τοῦ ἀνθρώπου ζωὴ διὰ τῆς μετὰ τοῦ πνεύματος συναφείας. Αὐτὸ δὲ τὸ πνεῦμα καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον ἔχει πρὸς τὴν ὀργανισμόν συμπάσης τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας διπλοὺν ἔργον· καὶ πρῶτον μὲν πρέπει νὰ ὑψώσῃ τὰ τῶν αἰσθήσεων γινώσκειν καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ θέλειν εἰς αὐτοσυνείδησιν· γίνεται δὲ τοῦτο, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀνευρίσκων τοὺς νόμους καὶ τὴν τάξιν πάντων τῶν ὁρωμένων φθάσῃ εἰς σαφήνειαν· περὶ παντός τοῦ περικυκλοῦντος τὴν ἐνταῦθα πρόσκαιρον αὐτοῦ ὑπαρξίν· τοῦτο δὲ τὸ ἔργον ἐκπληροῦν τὸ πνεῦμα καλεῖται τοῦς· ἀλλ' ἔπειτα οὐχ' ἤττον ὀφείλει νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν εἰς τὸ ἀναγνωρίζειν τὸν ἀόρατον κόσμον, εἰς ὃν ἐπίσης ἀνήκει, καὶ εἰς τὸ αἰσθάνεσθαι αὐτὸν καὶ ἐτοιμῶς τὴν ἐπετεργείαν αὐτοῦ δεχέσθαι· καθ' ὅσον δὲ τὸ πνεῦμα ἐκτελεῖ τοῦτο καλεῖται διάνοια.

Ἀλλὰ πρὶν παραιτήσωμεν τὴν θεωρίαν ταύτην, ὀφείλομεν νὰ ἀποφυγώμεν πᾶσαν ἐνδεχομένην παρεξήγησιν τοῦ πράγματος· διότι εὐκόλως ἴσως τις νομίσῃ ὡς ἰδιαίτερα καὶ κεχωρισμένα καὶ ἀλλεπάλληλά τινα, ὅσα ἡμεῖς δυνάμεις καὶ ἱκανότηας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος ἐκαλέσαμεν· τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτως· ἐπειδὴ ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ ἀνθρώπου οὐσία εἶνε πᾶν τούναντίον *μονὰς ἀμέριστος*· ἀλλ' ἡ οὐσιώδης αὕτη *ἐνικότης* ἐμφανίζεται κατὰ διαφόρους ἐνεργείας καὶ ζωτικότητας διαφόρους· καὶ διὰ τοῦτο εἶνε σπουδῆς ἄξιον ἐκάστην τούτων γνωρίζειν καὶ χωρίζειν ἐν τῇ θεωρίᾳ, ἕπερ κατ' οὐσίαν ἓν ἐστίν· διότι οὕτως ὀρίζεται ὁ δρόμος τῆς περαιτέρω ἡμῶν πραγματείας κατὰ τὴν ἀπαιτουμένην ἀλληλουχίαν.

Ἀλλ' ἐτι μᾶλλον ἐπιθυμοῦμεν ἥδη προσαφηνίζειν καὶ τὸ ἐξῆς σπουδαῖον ζήτημα, ὁποία δηλαδὴ πρέπει νὰ ᾖνε ἡ ἀμοιβαία σχέσις τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐμφανιζομένων τούτων ζωῶν· καὶ ἡ ἀπάντησις· εἰς τοῦτο εἶνε πρόχειρος, ὅτι ἡ ἀρχικὴ σχέσις, ἡ σχέσις ἥν ἐξάπαρτος πρὸς ἀλλήλους εἶχον αἱ ζωτικαὶ αὗται ἐνέργειαι, ὅτε ἐξῆλθεν ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐδύνατο νὰ ᾖνε ἄλλη παρὰ ἡ μεταξὺ τοῦ ὑψίστου πρὸς τὸ ἀνώτατον, καὶ ἡ τοῦ ταπεινοῦ πρὸς τὸ κατώτατον· τοῦτο δὲ αὐτὸ ἄλλως ἐκφράζεται οὕτως· ἄνθρωπος ἀληθῶς, ἄνθρωπος περὶ οὗ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ὁ θεὸς ἐποίησεν αὐτὸν κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ καὶ ὁμοίωσιν, ἐκεῖνος εἶνε μόνον, *ἐν ᾧ τὸ μὲν πνεῦμα ἄρχει, ἡ δὲ ψυχὴ ὑπακούει, τὸ δὲ σῶμα ὑπηρετεῖ*. Καὶ αὕτη μόνη εἶνε ἡ θεία καὶ ἡ μόνη ἀνωτάτη φυσικὴ τάξις τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνυπαρχουσῶν δυνάμεων.

Ἀλλὰ βλέπομεν σήμερον ἐν αὐτῇ τῇ τάξει τὸν ἄνθρωπον; τίς τολμᾷ καταφάσκειν; Οὐδὲν πρᾶγμα οὐδαμοῦ ὑπάρχει τοσοῦτον ἀναντιρρήτον ὡς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐν τῷ φυσικῷ νῦν ἀνθρώπῳ φαίνονται αἱ ζωτικαὶ ἐκεῖναι δυνάμεις εἰς ἀντίστροφον σχέσιν πρὸς ἀλλήλας· οὐχὶ τὸ πνεῦμα ἀλλὰ τὸ σῶμα διοικεῖ καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ συννημένη αἰσθητικότης· αὕτη πρώτη διε-

γείρεται ἐν αὐτῷ μεθ' ὅλης τῆς ἰσχύος καὶ σπεύδει νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ ἐπτείνῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐπάνω ὄλων τῶν ἐργασιῶν τῆς ζωῆς. Καὶ τοῦτο μὲν οὕτως ἔχει· εἶνε δὲ αὐτὸ τὸ λεγόμενον προπατορικὸν ἀμάρτημα· διότι τὴν κατάστασιν ταύτην πᾶς ἄνθρωπος παρ' ἄλλου διὰ τῆς φυσικῆς καταγωγῆς κληρονομεῖ, ὥστε οὐδεὶς ἀλλέως γεννᾶται.

Ἐντεῦθεν δὲ σαφέστατα ἤδη ἐξάγεται καὶ ὁποῖον εἶνε κυρίως τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδαγωγίας τὸ ἔργον· δηλαδὴ ἡ ἀνατροφή ἔργον ἔχει τὸ ἐξάγειν τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς καθ' αὐτὸ ἀντιστρόφου καταστάσεως καὶ ἐπαφέρειν πάλιν τὴν ἀρχαίαν ὀρθὴν μεταξὺ τῶν οὐσιωδῶν αὐτοῦ ζωτικῶν δυνάμεων σχέσιν, τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὀρισθεῖσαν καὶ τεθεισαν. Καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καλεῖ τὴν μεταβολὴν ταύτην ἀναγέννησιν, ἐν οἷς λέγει (Ἰω' 3. 3)· ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· καὶ (5) ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι ἐὰν μὴ γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστὶ· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνεῦμά ἐστιν.

Οὕτω ποριζόμεθα σαφὴ καὶ ὀρισμένην ἀπάντησιν εἰς τὸ περὶ ἀνατροφῆς ζήτημα τήνδε· ἡ ἀνατροφή χρεωστεῖ νὰ βοηθῇ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀναγέννησιν.

ΦΡΟΝΙΜΟΥ ΣΥΖΗΤΟΥ ΜΑΓΩΓΗ.

Μία τῶν ἐν Παρισίοις πλουσιῶν καὶ ἀριστοκρατικῶν οἰκίῶν, ἔπου ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου συνήρχοντο πᾶσαν ἑσπέραν ἄνθρωποι τάξεων ἀνωτέρων, ἦτα ἡ τοῦ Κόμητος Δ. Ἐν μέσῳ τῶν ἐκλεκτῶν τούτων ἀτόμων εὗρισκέ τις συνεχῶς καὶ τὸν περίφημον μουσικὸν Σποντίνην, ἐγγίσαντα ἤδη τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης του. Τρὶς τῆς ἐβδομάδος συνήθως παρεκάλει εἰς τοιαύτας συναναστροφὰς ὁ Κόμης, διότι κατὰ τὰς ἐπιλαίπους ἡμέρας ἐρρίπτετο περιπαθῶς εἰς τὸ χαρτοπαίγιον, ἐπρόσεχεν ὅμως μὴ βλάβῃ σημαντικὰ τὴν περιουσίαν του· καὶ ἐπειδὴ εἶχε μεγάλην ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν σύζυγόν του, ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ τῶν κατ' οἶκον τρεχόντων.

Ἐνῷ ποτε εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἴδια, παρέστη ἐνώπιόν του ἀρχαῖος τις ὑπηρέτης, τὸν ὁποῖον ἠγάπα διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τριαιότητά του, καὶ περ